

tansa omakohtaisesta vanhemmuudesta koko yhteiskunnan ja sen mediakuvastojen kriittiseen katseluun sekä arviointiin. Suosittelemme artikkelia luettavaksi kaikille, en vain vanhemmille.

Naisen naamio, miehen maski ja Median merkitsemät hämäävät lukijoita pienehköllä ulkomuodollaan eivätkä näin pintansa puolesta välttämättä kerro riittävästi painavasta sisällöstään. Sisällön painavuudessa, tai ehkä pikemmin osuvuudessa ja nokkeluudessa, *Median merkitsemät* ei mielestäni silti aivan yllä edeltäjänsä tasolle. Voisin todeta, että tämä on valitettavaa, mutta ehkä se ei kuitenkaan ole niin. *Naisen naamio, miehen maski* osui ajassaan niin päivänpolttaviin teemoihin, että teos on sen vuoksi ajankohtainen edelleen. Se on mielenkiintoinen aikalaiskuvauksena, mutta merkittävä myös siksi, että vastaavanlaista mutta uudempaa ja päivitettyä, mediaan ja sukupuolittuneeseen katseeseen tarkentuvaa kotimaista artikkelikokoelmaa ei ole oikeastaan tehty. Sen sijaan ruumiillisuutta on tutkittu jo niinkin paljon, että on puhuttu muun muassa tutkimuksen ruumiillisesta käänteestä, ruumisbuumista, ruumiin uudesta tulemisesta, ruumiin uudesta materialismista ja jopa sarkastisesti ruumiin ylösnousemuksesta. Tässä jo aika laajassa ruumiillisuustutkimuksen kontekstissa jotkut *Median merkitsemät* -kokoelman artikkeleista tuntuvatkin osin aiemmin tehdyn tutkimuksen ja esitettyjen huomioiden toistolta. Siitä huolimatta teos täydentää erityisesti sukupuolisensitiivisen otteensa ansiosta tämänhetkistä mediatutkimuskirjallisuutta oivasti. On ilahduttavaa ja odotettua, että kirjoittajat lähtevät kriittisesti analysoimaan ruumiillisuuden esityksiä mediassa sekä sellaisia edelleen varsin harvoin tarkasteltuja ruumiillisuuden entiteettejä kuin ikääntyminen, lihavuus tai sairaus. Näiden ansioiden avulla teos saattaisikin saavuttaa edeltäjänsä tavoin – jos nyt ei aivan klassikko-, niin toivottavasti ainakin – media- ja nais-tutkimusoppiaineiden tenttivaatimuskirjallisuuden aseman.

SANNA KARKULEHTO

SUKUPUOLITTUNEITA VALTARAKENTEITA MEDIATURHEILUSSA

**Riitta Pirinen: URHEILEVA NAINEN
LEHTITEKSTEISSÄ.**

**Tampere: Acta Universitatis
Tampereensis, Tampereen yliopisto.
76 s. (+ artikkelit)**

Maaliskuussa 2006 sosiologian alalta väitelleen Riitta Pirisen väitöskirja *Urheilleva Nainen lehtiteksteissä* on monipuolinen katsaus tapoihin kirjoittaa naisten urheilusta suomalaisissa sanoma- ja naistenlehdissä. Aineisto kattaa naistenlehtimateriaalia 1950-luvulta 1990-luvulle sekä lehtijuttuja *Helsingin Sanomissa* ja *Aamulehdessä* 1980-luvulta 1990-luvun loppupuolelle. Aiheet varioivat naisurheilijoiden henkilöhaastatelusta naisten painonnostoutusointiin, Heli Rantasen olympiavoitosta Naisten Kymppi -juoksutapahtumaan, naisille uusien kilpailulajien kuten nyrkkeilyn ja mäkihypyn käsittelystä satunnaisotokseen urheilu-uutisoinnista. Feministisen, diskurssianalyttisen tarkastelun kohteena ovat enimmäkseen artikkelien tekstisisällöt: naisurheilijoiden marginalisointi ja trivialisointi mutta myös sankarina esittäminen. Kokonaisuudesta piirtyy kuva, jossa naisurheilijoiden lehtirepresentaatiot eivät suinkaan näyttäyty yksiselitteisen sortavina, mutta perinteisten sukupuolihierarkioiden sitkeä valta mediaurheilun saralla ei myöskään jää epäselväksi.

Jos jollakulla on nimittäin ollut sellainen harhaluulo, että naiset ja miehet ovat Suomessa tasa-arvoisia urheilun saralla ja median urheilu-uutisissa, Pirisen väitöskirja ottaa luulot pois. Vaikka Pirinen välttää tarkoin tekemästä liiallisia yleistyksiä aineistonsa perusteella, on aineisto kuitenkin riittävän laaja ja monipuolinen yleisten suuntaviivojen ja tendenssien hahmottamiseen. Pirinen ehdottaa mahdolliseksi jatkotutkimuksen suunnaksi media-aineiston laajentamista, mutta minun on vaikea uskoa, että vielä kattavampi aineisto

tarjoaisi radikaalisti erilaisia tuloksia. Kuten Pirinen toteaa, urheilujournalismin sukupuolittuneet konventiot ovat varsin vahvoja, ja paikalliset tai toimittajakohtaiset variaatiot jäävät valitettavan helposti niiden varjoon.

Pirisen artikkeliväitöskirja koostuu neljästä suomeksi ja kahdesta englanniksi julkaistusta artikkelista sekä erikseen noin 70-sivuisena kirjana julkaistusta johdanto- ja tulosten koostamisosista. Väitöskirjan varsinaisen ytimen muodostavat artikkelit pitää lukijan siis itse etsiä julkaisulähteistään. Tämä ainakin yhteiskuntatieteellisellä ja luonnontieteellisellä alalla yleistyvä käytäntö vaikeuttaa väitöskirjan lukemista ja arvioimista kokonaisuutena. Tutkimusaineiston varsinaisen analyysi tapahtuu kuitenkin artikkeleissa, eikä johdannossa lyhyesti esiteltyjen tulosten vakuuttavuutta ole mahdollista arvioida irrallaan niihin johtaneista tutkimuksellisista teistä. Mediasisältöjen tulkinnassa käsite ”tulokset” on sitä paitsi ylipäättään harhaanjohtava - tulkintaprosessi on keskeisintä antia.

Kaikkien artikkelien sekä johdanto-osion lukeminen pötköön ei siis ilmeisesti ole tarkoitus. Tein sen silti yllä mainituista syistä, ja lukukokemus oli, ehkä odotetustikin, varsin junnaava. Jokaisen artikkelin on toimittava omana kokonaisuutenaan, joten aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, lähestymistapoihin sekä keskeisiin käsitteisiin ja kategorioihin tutustutaan yhä uudelleen lähes samoin muotoiluun.

Artikkeliväitöskirja julkaisumuotona jäikin mietityttämään. Yhtäältä siitä on se valtava hyöty, että tutkija saa kaivattuja julkaisupisteitä, tutkimukselleen enemmän näkyvyyttä, palautetta alansa asiantuntijatahoilta sekä harjoitusta tekstin työstämisestä julkaisuvalmiiksi. Toisaalta formaatista voi olla se vaara, että artikkelimitassa ajatuksia ei ehdi syventämään ja kehittelemään riittävästi, ja argumentit sekä näkökulmat jäävät joltain osin kiertämään kehää. Pirisen väitöskirjan suurin ongelma liittyy tähän: uusia näkökulmia ei riitä kaikkiin kuuteen artikkeliin, mikä on suurempi määrä kuin artikkeliväitöskirjoissa nykyisin yleensä. Joka artikkelissa on kyllä eri aineisto, mutta teksteistä löytyy

turhauttavan paljon samoja kysymyksenasetteluja, pohdintoja ja päätelmiä. Artikkeleille yhteinen teoreettis-metodologinen lähestymistapa on pätevä ja kiinnostava sinänsä, muttei kovin yllätyksellinen tai syväluotaava. Rajatumpi keskittyminen eri kysymyksiin tai teemoihin eri aineistojen kohdalla olisi tehnyt väitöskirjasta antoisamman. Nyt tulee helposti mielikuva, ettei tutkijalla ole lopulta ollutkaan niin paljon sanottavaa.

Artikkelit ovat jossain määrin eritasoisia sisällöltään, vaikka kaikissa on moitteeton, selkeä muoto ja rakenne. Esimerkiksi *Nais-tutkimus-Kvinnoforskning* -lehdessä (2/1998) julkaistu artikkeli ”Liikkuva nainen ja jähmeä mies. Sukupuolen rakentuminen painonnostosta ja Naisten Kymppistä kertovissa artikkeleissa” on tyylikkäästi rakennettu, tarkkanäköinen ja monipuolisesti pohtiva analyysi eri ulottuvuuksista, joilla urheilu sukupuolittuu mediassa. Artikkelissa Pirinen tarttuu koko kilpaurheiluinstituution sukupuolirakenteisiin sekä naisurheilijoiden ruumiiden arvioimiseen niin ulkonäön kuin fyysisen suorituskyvyn näkökulmista. Pohtiessaan mediaurheilua sukupuoliteknologiana hän kiinnittää onnistuneesti huomiota tapoihin, joilla kilpaurheilun miehisyttä luonnollistetaan, sekä naisten mahdollisuuksiin murtaa urheilun itsestään selväksi tuotettua mieskeskeisyyttä. Mieskeskeisen urheilulajin ja miehiin liitetyn väkivahvan ruumiillisuuden alueelle tunkeutuvat painonnostajanaiset sekä ei-kilpailullinen, naiskeskeinen Naisten Kymppi -tapahtuma antavat erilaiset, mutta silti toisiinsa limittyvät näkökulmat myös laajempiin kysymyksiin siitä, miten naisten ruumiillisten ja toiminnallisten tilojen rajat saavat ja eivät saa liikkua länsimaisessa nyky-yhteiskunnassa. Jos väitöskirja olisi koostunut vaikkapa neljästä tämän tasoisesta, eri näkökulmia tarjoavasta artikkelista, olisi tutkimus ollut kokonaisuutena huomattavasti haastavampi. Toisaalta taas esimerkiksi *International Review for the Sociology of Sport* -lehdessä (32/3[1997]) julkaistu artikkeli ”Catching up with Men? Finnish Newspaper Coverage of Women’s Entry into Traditionally Male Sports” toistaa hyvin pitkälti sa-

moja asioita kuin johdanto, pyyhkäisten toteavasti useimpia väitöskirjan teemoja malttamatta niihin kuitenkin enempää pureutua.

Tutkimuksen kiinnostavimmaksi ainaksi ainakin omasta näkökulmastani nousevat analyysit naisurheilijoiden ruumiillisuuden esittämisestä sekä ruumiillisen suorituskyvyn että ulkonäön kannalta. Ruumiillisuuden kysymyksiin tuntuukin tiivistyvän naisurheilun ”ongelma” feministisestä näkökulmasta. Miten kritisoida ja purkaa naisten fyysistä ja yhteiskunnallista liikkumatilaa mitä selkeimmin rajaavia käytäntöjä (joihin urheilu ja mediaurheilu on laskettava), kun taustalla on erittäin joustamaton käsitys naisten biologisesta eli luonnollisesta ja muuttumattomasta fyysisestä heikkomuudesta verrattuna miehiin?

Juuri tällä käsityksellä perustellaan Pirisen mukaan yleensä naisten urheilun vähäisempää näkymistä mediassa: naisten urheilutulokset ja ennätykset ovat tilastollisesti miesten tuloksia ja ennätyksiä huonompia, joten miehille kuuluu suurempi tila. Pirinen kritisoi perustelua eri artikkeleissa, toisinaan terävämmiin, toisinaan ontuvampiin. Parhaimmillaan hän onnistuu avaamaan monimutkaista vyhtiä kiinnostavasti, kuten pohtiessaan miesten parempien tulosten taustoja: kuinka koko kilpaurheiluinstituutio ja tulosten arviointikriteerit ovat rakentuneet mieskeskeisten määreiden varaan; kuinka tytöille opetetaan usein varovaisempaa ruumiissa liikkumisen tapaa ja tilaa kuin pojille; kuinka naisten osallistumisesta urheiluun on rajoitettu pitkään, ei vain konkreettisella ulossulkemisella vaan myös ympäristön kannustuksen ja taloudellisen tuen puuttumisella. Samoja ajatuksia voisi soveltaa joidenkin muidenkin miesvaltaisten instituutioiden yhteyteen, esimerkiksi luonnontieteisiin.

Mediaurheilussa rakennetaan myös kuvaa, että jotkut lajit sopivat naisille paremmin kuin toiset. Yhä vieläkin kun monet lajit, kuten painonnosto, joissa naiset eivät aiemmin voineet edes kilpailla, sopivat lehtien sivuilla naisille vain tietyillä ehdoilla. Nämä ehdot liittyvät yleensä ruumiiseen:

naiselle on lupa tunkeutua miesvaltaiselle alalle, kunhan hän ”säilyttää naisellisuu- tensa” ulkonäön puolesta, asettuu heteroseksuaalisen katseen kohteeksi eikä haasta miehisen normiruumiin ylivertaisuutta.

Artikkelissa ”Sukupuoli ja mediaurheilu” (teoksessa Halmesvirta & Roikola (toim.) *Urheilu, historia ja julkisuus*, 1998) Pirinen puolestaan kritisoi ”miesurheilijat saavat enemmän tilaa ja kehuja koska ovat urheilussa parempia” -perustelua sillä, että naiset urheilevat joka tapauksessa eri sarjassa kuin miehet, joten heidän tulostensa vertaaminen miehiin ei ole relevanttia eikä reilua. Vertailu tukee myös lehtiteksteissä toistettua perinteistä sukupuolihierarkiaa, jossa nainen suhteutetaan aina normiksi määriteltyyn mieheen. Miesnormin sitkeydestä kertoo ehkä jotain kuitenkin se, että Pirisen oma tutkimusasetelma tukeutuu samankaltaiseen vertaukseen kuin mitä hän kritisoi: naisurheilijoiden miehiä vähäisempään ja vähättelevään näkyvyyteen, jota hän haluaa tutkimuksellaan tuoda esiin ja purkaa. Pirinen ei pohdi tarkemmin sitä, miten naisurheilua voitaisiin määritellä ja esittää mediassa naiskeskeisesti, irrottautuen miehisestä normista. Ajatuksen eteenpäin vieminen olisikin voinut viedä kiehtoviin ja aiemmin tutkimusalalla talleamattomiin suuntiin, esimerkiksi pohjaten feminististen sukupuolieron filosofien, kuten Luce Irigarayn, Rosi Braidottin tai Elizabeth Groszin ajatuksiin.

Ennemmin kuin ohittaa tilanne ”vertailu on epäreilua” -tokaisulla, on mielestäni kiinnostavaa miettiä urheilun ja sen mediaesittämisen sukupuolituneen eriytymisen taustoja syvemältä. Pirinen ottaa nämä taustat kyllä esille, muttei esitä niitä kovin pitkälle meneviä omia pohdintoja. Artikkelissa ”Catching up with Men” hän mainitsee kiinnostavana esimerkkinä mäkihypyn, jossa naisilla itse asiassa saattaisi olla hyvät mahdollisuudet pärjätä tilastollisesti kevyemmän ja ilmavamman ruumiinrakenteensa takia, mutta josta naisia pyritään pitämään sivussa vähättelemällä ja toistelemalla mediassa(kin), ettei naisilla ole mäkihypyn henkistä kanttia. Voiko sama olla tapahtunut muissakin

lajeissa kuin mäkihyppässä? Yhtäältä naisten ja miesten urheilu erillään pito ylläpitää stereotyyppistä kuvaa, että naiset eivät kuitenkaan voi erilaisen fyysiikkansa takia pärjätä miehille. Samalla se voi ehkä kuitenkin suoda naisille kaivattua omaa tilaa, jossa urheilla ja pärjätä naisruumiillisuuden ehdoilla. Vai säilyttääkö jaottelu hierarkian, jossa miesten urheilu pysyy omansa "puhtaana" ja korkeimpana alueenaan, jonka jälkeen tulee naisten urheilu ja sen jälkeen puolestaan muut "erikoisurheilut" eli vammais-, nuoriso- ja eläkeläisurheilu, joissa miehiset normit säilytetään mutta sopivasti modifoiduissa muodoissa? Normien säilyvyyden ja sitkeyden perustahan on vähintään jonkinasteinen joustokyky.

Väitöskirjan ilahduttavimpia hetkiä ovat ne artikkelien osuudet, joissa herkullisia tekstiesimerkkejä on lähiluettu ja käytetty kysymysten herättäjinä. Esimerkiksi Pirisen vertailu Heli Rantasta ja Sempo Rättyä koskevista sanomalehtijutuista vuoden 1996 olympialaisten yhteydessä (*Tiedotustutkimus* 1999:2) saa suorastaan niskakarvat pystyyn: keihäänheiton kultamitalinainen jää pronssimitalimiehen varjoon, ja naisen menestystä ylistettäessäkin muistetaan kiittää siitä miesvalmentajaa. Pirinen ei tyydy myöskään analysoimaan vain sitä, mitä ja miten on esitetty, vaan tuo osuvasti esiin myös sitä, mikä on jätetty sanomatta sekä mahdollisuuksia sanoa toisin.

Valitettavasti netistä löytyvässä johdannossa esimerkkejä käytetään hyvin kitsaasti. Vaikka johdannossa toistetaan tiivistetyssä muodossa monia artikkelien päätelmiä, se jää irralliseksi itse aineistoanalyysin niukkuuden vuoksi sekä vielä selkeämmin teoria- ja tutkimustaustoituksen osalta. Esitellessään feminististä tutkimusta, feminististä urheilututkimusta sekä mediaurheilun tutkimusta Pirinen ei erittele, miten hänen oma tutkimuksensa suhteutuu niihin. Tutkimukselliseksi paikantumiseksi ei nähdäkseni riitä sen toteaminen, millä kentillä operoi, vaan tarpeellista olisi selvittää myös, mitä esitellyistä käsitteistä ja lähestymistavoista tutkimuksessa käytetään tai ei käytetä ja miksi. Osa johdannossa läpikäydyistä kä-

sitteistä ei esimerkiksi koskaan tullut tarkemmin esiin artikkeleissa.

Nyt väitöskirja vaikuttaa huolelliselta perustutkimukselta, joka puolustaa paikkaansa etenkin napakan feministisen otteensa vuoksi, mutta josta jää turhan laimea maku suuhun. Pirisen artikkeleita soisi silti luettavan paitsi tietenkin tutkijoiden parissa myös sanomalehtien ja naistenlehtien toimituksissa, sillä monet hänen esittämänsä hyvät huomiot ja kysymykset ansaitsevat keskustelua ja jatkokehittelyä. Keskustelua onkin itse asiassa käyty myöhemmin esimerkiksi *Lähikuva*-lehden mediaurheilun teemanumerossa (1/2003), kun Pirisen väitöskirjan kaikki artikkelit on julkaistu 1990-luvun puolella. Aikaviiveen takia olisi ollut kiinnostavaa lukea johdannossa tutkijan näkemyksiä viime vuosien mediaurheilun vaiheista, kuten miesurheilijoiden pin-up-tyylisestä esittämisestä aikakauslehdissä, nyrkkeilijä Eva Wahlströmin julk(k)isuuskuvausta tai pituushyppääjä-kolmiloikkaaja Heli Krugerin lesborakkausromaanin mediavastaanotosta. Ovatko ne merkkejä jäykkien sukupuoliasetelmien murtumisesta vai vanhojen normien lievistä sopeutumisloukkaita?

KATARIINA KYRÖLÄ